

НОМУСГА ТЕГИШ ЖИНОЯТИ ОБЪЕКТИГА ОИД АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР**Насритдинова Наргиза Шокиржоновна****Жиноят ишлари бўйича Наманган шаҳар суди судьяси****E-mail: nargizanasridinova2@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20118168>**

Аннотация: Ушбу мақолада номусга тегишни энг хавfli жиноий қилмишлардан бири сифатида тан олиш унинг объекти кўриб чиқилади. Унда номусга тегиш кўпинча жабрланувчининг жисмоний, руҳий ва жинсий саломатлигига зарар етказиш каби жиддий оқибатларга олиб келиши туфайли, номусга тегиш объектининг таърифи борасида кўплаб олимлар турли позицияларни эгаллашганлиги, замонавий ҳуқуқий адабиётларда энг муаммоли масала Жиноят кодексининг 118-моддасида кўзда тутилган номусга тегиш жиноятининг бевосита объектининг мазмуни масаласи бўлиб қолаётганлиги таъкидланган. Муаллиф номусга тегиш жинояти объекти турлари хусусида ўз фикр ва хулосаларини тақдим этади.

Калит сўзлар: Номусга тегиш, жинсий жиноятлар, объект, жинсий эркинлик, жинсий дахлсизлик, соғлиқ.

Қадим замонлардан бери номусга тегиш энг хавfli жиноий қилмишлардан бири ҳисобланиб келган. Унинг ижтимоий хавфи шундаки, номусга тегиш кўпинча жабрланувчининг жисмоний, руҳий ва жинсий саломатлигига зарар етказиш каби жиддий оқибатларга олиб келади. Амалда, бу жиноят қотиллик ёки ўғирлик каби кенг тарқалган эмас, аммо жинсий жиноятлар орасида номусга тегиш энг кенг тарқалган ҳисобланади. Номусга тегиш жиноий қилмиш сифатида таснифланиши учун у жиноят таркибининг барча элементларига, жумладан, объектга мос келиши керак.

Номусга тегишнинг умумий объекти шахсдир. Бу хулоса Жиноят кодексининг номусга тегишни қамраб олувчи бўлимининг сарлавҳасидан келиб чиқиши мумкин. Жиноят ҳуқуқи назариясида "шахс" ва "инсон" бир хил тушунчалардир. Бироқ, социологлар кўпинча ҳар бир инсон шахс эмаслигига ишонишади. Масалан, Н.А. Красиков ҳар бир инсон шахс бўла олмайди, балки туғилишда ҳуқуқ ва эркинлик олган ҳолда, уларни амалга ошириши ва давлат олдидаги мажбуриятларини бажариши мумкин бўлганда шахс бўлиши мумкинлигини таъкидлаган [1, 6].

Бизнинг фикримизча, бу фикр жиноят ҳуқуқи нуқтаи назаридан бирмунча номақбул. Боиси, агар биз маълум жисмоний ва психосоматик нуқсонлар туфайли ўз ҳуқуқларини эркин амалга ошира олмайдиган, давлат олдидаги мажбуриятларини бажара олмайдиган шахсларни кўриб чиқсак, бунда савол туғилади: бундай ҳолатда умумий объектни қандай аниқлаш мумкин? Ю.М. Антонян ўз асарида шахс – бу инсонга ижтимоий қадриятларнинг ташувчиси ва мулоқот, билиш ва меҳнат фаолияти субъекти бўлиш имконини берувчи жисмоний ва ижтимоий хусусиятларнинг йиғиндиси, деган таъкидлаган [2, 12]. Бу ёндашув шахсни жиноят ҳуқуқи нуқтаи назаридан идрок этишга кўпроқ мос келади, чунки у шахс ҳаётининг ҳар бир жабҳаласини қамраб олади.

Номусга тегишнинг махсус объекти жинсий муносабатларнинг нормал таомили ҳисобланади. Бироқ, бу тушунча юридик кучга эга эмас, чунки қонун чиқарувчининг ўзи бу атамани қонун матнларида бевосита ишлатмайди [3, 26]. Жинсий муносабатларнинг нормал таомили каби объектни 1997 йилда Валенсияда бўлиб ўтган конгрессда Жаҳон

сексология ассоциацияси томонидан қабул қилинган Жинсий ҳуқуқлар декларациясида топиш мумкин. Ушбу декларацияда жинсий муносабатларнинг нормал таомили жинсий эркинлик ва жинсий дахлсизлик, шунингдек, шахснинг жинсий саломатлик ҳуқуқи сифатида тушунилади [4].

Номусга тегишнинг бевосита объекти – жинсий эркинлик ва жинсий дахлсизлик энг баҳсли масаладир.

Номусга тегиш объектининг таърифи борасида кўплаб олимлар турли позицияларни эгаллашган. Баъзи олимлар номусга тегиш объекти биологик эмас, балки социологик жиҳатга ҳам тегишли деб ҳисоблашган. Масалан, М.А. Шаргородский жинсий алоқанинг биологик томони инсон ҳаётининг яқин қисми эканлиги ва қонун чиқарувчи томонидан ташқи назоратга олинмаслиги кераклигига ишонган [5, 622].

Замонавий ҳуқуқий адабиётларда энг муаммоли масала Жиноят кодексининг 118-моддасида кўзда тутилган номусга тегиш жиноятининг бевосита объектининг мазмуни масаласи бўлиб қолмоқда.

Бу оддий савол эмас, чунки ҳар қандай жиноятнинг бевосита объектини аниқлаш жуда муҳим, чунки у Жиноят кодексининг Махсус қисмида назарда тутилган жиноий қилмишлар умумий тизимидаги муайян жиноятнинг ўрнини белгилайди. Н.Н. Дурманов бир пайтлар таъкидлаганидек, жиноят объекти унинг табиати ва ижтимоий хавфини белгилайди. "Агар биз жиноятнинг маълум бир элементининг бевосита объектини аниқлашнинг муҳимлиги ҳақидаги йўналишни давом эттирсак, бу нафақат қилмишни тўғри таснифлашга, яъни жиноят ҳуқуқи нормасидаги жиноят элементлари мазмуни ва содир этилган ҳаракат ўртасидаги ўхшашликни аниқлашга олиб келади, балки жиноятни содир этишда айбдор шахснинг кейинги тақдирига ҳам сезиларли таъсир кўрсатади" [6, 32].

Анъанага кўра, ҳар қандай ҳаракатнинг бевосита объектини аниқлаш унинг мазмунини аниқлашдан бошланади.

Мавжуд ҳуқуқий адабиётларни таҳлил қилиш бизга замонавий жиноят ҳуқуқи доктринасида жиноят содир этишнинг бевосита объектининг ягона ва шунинг учун умумий қабул қилинган таърифи йўқлиги ҳақида хулоса чиқариш имконини беради.

Бизнинг фикримизча, бунга ҳуқуқий адабиётда жиноятнинг умумий объекти мазмуни ҳақидаги мунозаранинг мавжудлиги таъсир кўрсатди, бу ерда асосий нуқтаи назар ҳали ҳам дастлабки постулат сифатида ҳимоя остига олинган ва шунга мос равишда амалдаги жиноят қонунчилиги томонидан бир вақтнинг ўзида ижтимоий хавфли тажовуздан ёки уни амалга оширишнинг реал таҳдиди остидаги маълум бир ижтимоий муносабатлар мажмуини таърифлаш позицияси бўлиб қолмоқда [7, 110].

Бироқ, бошқа тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, жиноятнинг объекти аллақачон маълум умумий ижтимоий имтиёзлар ва манфаатлар бўлиб, улар жиноят содир этиш натижасида маълум бир жамият учун жуда муҳим бўлган маълум зарар етказди ёки етказилиши мумкин [8, 57].

Учинчи гуруҳ муаллифлари “жиноятнинг объекти - бу жиноят кимга қаратилган бўлса, ўша шахс, ёки шахслар ёки шахслар гуруҳидир...” деб исботлашга ҳаракат қилишади [9, 135].

Ҳозирги баҳсли вазият, бизнинг фикримизча, тўлиқ бўлмаса-да, замонавий криминолог олимларнинг Жиноят кодексининг 118-моддасида кўзда тутилган

жиноятнинг бевосита объектининг мазмунини очиб бериш юзасидан берилган таклифларда ҳам акс этади.

Масалан, Л.Д. Гаухман, Н.И. Ветров ва Э.Ф. Побегайло номусга тегиш жиноятининг бевосита объекти мазмунини "вояга етган аёлнинг жинсий эркинлигини, 16 ёшга тўлмаган аёл шахсларга тажовуз қилинган тақдирда эса уларнинг жинсий дахлсизлигини" таъминлайдиган ижтимоий муносабатлар туркуми орқали фарқлайдилар [10, 396].

Биз, ушбу позициянинг асосий камчилиги сифатида қуйидагиларни айтиш билан чекланамиз:

— биринчидан, жинслараро муносабатлар соҳасида мавжуд бўлган ижтимоий муносабатлар нафақат жиноят ҳуқуқи нормалари, балки, биринчи навбатда, оилавий ҳуқуқ билан ҳам тартибга солинади;

— иккинчидан, ижтимоий муносабатларнинг ўзи жиноят объекти бўла олмайди, чунки улар нафақат ҳуқуқий нормалар, балки ахлоқий (маънавий) ва диний нормалар билан ҳам тартибга солинади.

Маълумки, ижтимоий муносабатлар фақат улар жиноят қонуни билан ҳимояланган ва кейинчалик айнан шу нормалар билан тартибга солингандагина жиноят объекти сифатида тан олинади. Бироқ, бу ҳолда улар ҳуқуқий муносабатлар мақомини олади ва шунинг учун уларнинг ҳуқуқий тартибга солиниши ушбу муносабатлар иштирокчиларининг аниқ ҳуқуқ ва мажбуриятларини норматив-ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамлаш орқали амалга оширилади [11, 366]. Бу борада, албатта, фақат жисмоний шахслар субъект сифатида ҳаракат қилишлари мумкин, чунки юридик шахслар, табиийки, моддийлашув хусусиятига эга эмаслар.

Бундан келиб чиқадики, ҳар қандай жиноий қилмиш содир этилганда, ҳимоя остидаги норматив-ҳуқуқий комплекс маълум бир номутаносибликни бошдан кечиради.

Бизнинг фикримизча, Жиноят кодексининг 118-моддасида назарда тутилган жиноят содир этилган тақдирда, қуйидагилар бузилади:

— вояга етган аёл шахсларнинг жинсий эркинликка бўлган ҳуқуқи;

— вояга етмаганларнинг, яъни ўн саккиз ёшга тўлмаган аёл шахсларнинг жинсий дахлсизлик ҳуқуқи;

— ёшидан қатъи назар, ожиз ҳолатда бўлган ва эркак шахслар томонидан уларнинг аниқ розилигисиз жинсий алоқада бўлган тақдирда муқаррар равишда азоб чекадиган ҳар қандай аёлнинг жинсий дахлсизлик ҳуқуқи.

Бинобарин, юқорида айтиб ўтилган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини таъминлайдиган жиноят-ҳуқуқий муносабатлар, айнан кўриб чиқиладиган жиноий қилмишнинг бевосита объекти бўлиб хизмат қилади.

Айни чоғда, С.В.Бородин, Р.Р.Галиакбаров, В.Д.Иванов, Н.Г.Иванов ва бошқа муаллифлар, номусга тегиш жиноятининг бевосита объекти сифатида муайян "аёл шахс"нинг жинсий эркинлиги ва жинсий дахлсизлигини тан олишади [12, 479].

Бироқ, шуни ҳам қайд этиш керакки, ушбу ижтимоий категориялар номусга тегиш каби жиноятнинг махсус объекти сифатида намоён бўлади, айни вақтда бевосита объект махсус объектнинг торроқ ҳуқуқий муносабатларни қамраб олувчи бир қисми сифатида гавдаланиши маълум. У махсус объект билан қисм ва бутунлик ўзаро боғлиқ

бўлгани каби муносабатда бўлади; шунинг учун ушбу муаллифлар томонидан таклиф қилинган таъриф ички мантиқий қарама-қаршиликка эга.

Шу билан бирга, назаримизда шуни ёдда тутиш муҳимки, "жинсий эркинлик нафақат мажбурлашдан озод бўлиш, балки жинсий алоқада ўз тақдирини ўзи белгилаш эркинлиги. Жинсий эркинлик - бу жинсий муносабатларнинг ўрнатилган ижтимоий таомили доирасида бошқа шахслар билан жинсий алоқада бўлиш, ўз жинсий эҳтиёжини бошқача тарзда қондириш ва бу соҳада ҳар қандай мажбурлаш ёки зўрлаш ёхуд бу масалада шахснинг эркин иродасини менсимасликка йўл қўймасликдир... Жинсий дахлсизлик... унинг остида, жинсий эркинликка эга бўлмаган шахс билан жинсий алоқада бўлишга ахлоқий ва ҳуқуқий тақиқни англатади, чунки бундай шахслар уларга қарши содир этилган жинсий ҳаракатларнинг маъноси ва оқибатларини тушуна олмайдилар ёки жинсий соҳада ўз ҳаракатларини назорат қила олмайдилар" [13, 344].

Айрим замонавий тадқиқотчилар, масалан, А.Б. Мельниченко, М.А. Кочубей, С.Н. Радачинский, вояга етмаган ёки кичик ёшдаги шахснинг номусига тегиш ҳолатида жиноятнинг бевосита объекти жабрланувчининг нормал жинсий ривожланиши эканлигини алоҳида таъкидлайдилар [14, 80].

Н.К. Семернева ушбу доктринал таърифни биров кенгайтиришга ҳаракат қилган ҳолда, номусга тегиш жиноятининг бевосита объектини "вояга етмаганлар ва кичик ёшдаги шахсларнинг нормал жисмоний ривожланиши ва ахлоқий тарбияси" сифатида тушунишни таклиф қилади [15, 167].

Ю.В. Головлев юқорида тилга олинган муаллифларни қўллаб-қувватлаб, "вояга етмаган (кичик ёшдаги) шахснинг номусига тегишда, жиноятнинг объекти, жинсий эркинликдан ташқари, жабрланувчининг нормал жисмоний, жинсий ва ахлоқий ривожланиши" эканлигини таъкидлайди [16, 325].

Н. А. Озова ҳам ўз асарида барча жинсий жиноятларнинг бевосита объекти ижтимоий асослар эканлигини таъкидлаган [17, 45]. А.Е. Якубов асосий бевосита объект ҳам шахснинг ўзи, ҳам ахлоққа асосланган жинсий муносабатлар, деб ҳисоблайди [18]. И.М. Тяжкова шакланган ахлоқий нормаларни ҳисобга олган ҳолда бевосита объект сифатида жинсий эркинлик ва дахлсизликни келтиради [19, 114].

Жинсий эркинлик объект сифатида Жиноят кодексининг 118 ва 119-моддаларида қўлланилади. Бироқ, айрим олимлар Жиноят кодексининг 118-моддасидаги жинсий эркинлик фақат аёл жинсидаги шахсларга тегишли эканлиги, Жиноят кодексининг 119-моддаси объекти эса аёллар ва эркакларнинг жинсий эркинлиги эканлигини тушунишади [20].

Ҳуқуқий фанда жинсий эркинлик одатда шахснинг жинсий эҳтиёжларини қандай ва ким билан қондиришни мустақил равишда, мажбурлашсиз ҳал қилиш имконияти сифатида тушунилади. Жинсий эркинликдан 16 ёшга тўлган ва жинсий муносабатларнинг ижтимоий моҳияти ва аҳамиятини аниқ тушуна оладиган шахслар фойдаланадилар. Шунинг учун яна бир мустақил объект алоҳида ажратилади – жинсий дахлсизлик. Жинсий эркинликдан фарқли ўлароқ, жинсий дахлсизлик ёшидан қатъи назар, барча шахсларга тегишлидир.

Бизнинг фикримизча, жинсий эркинлик «жинсий ва қонуний етукликка эришган шахснинг мустақил равишда, мажбурлаш ёки зўравонликсиз, жинсий шерикни ва

ўзининг жинсий эҳтиёжлари ва истакларини қондириш усулини танлаш ҳуқуқи» сифатида тушунилиши керак.

Жинсий дахлсизликнинг таърифи ҳам баҳсли мавзудир. Кўпгина муаллифлар бу тушунчани вояга етмаганларга нисбатан қўллаш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблашади. Жинсий дахлсизлик кўпинча жинсий эркинлиги бўлмаган шахслар билан жинсий алоқада бўлишни тақиқлаш сифатида тушунилади, чунки улар ўзларига нисбатан содир этилган жинсий ҳаракатларнинг қўлами ва моҳиятини тушуна олмайдилар ва жинсий хатти-ҳаракатларини назорат қила олмайдилар.

Жиноят ҳуқуқи назариясида турли муаллифлар томонидан бошқа фикрлар ҳам мавжуд. Масалан, юқорида айтиб ўтилган А. Кибальник ва И. Соломенко жинсий дахлсизликни "шахсга нисбатан ҳар қандай жинсий ҳаракатларни содир этишни тақиқлаш" деб таърифлашади [21, 36]. С. Смирнов ва А. Толмачев уни "бошқа шахсларнинг жинсий тажовузидан ҳимоя қилиш" деб таърифлашган [22, 32]. Бир қатор олимлар жинсий дахлсизлик жинсий эркинликни ҳимоя қилишни таъминлаш кафолати эканлигини таъкидлайдилар [2, 26].

Санаб ўтилган кўплаб позициялардан келиб чиқиб, биз жинсий дахлсизликни ҳар қандай шахсни, жинси ва ёшидан қатъи назар, турли хил жинсий тажовузлардан ҳимоя қилиш сифатида тушуниш керак деган хулосага келдик.

Бизнинг фикримизча, жинсий эркинлик ва жинсий дахлсизликни ажратиш сунъий бўлиб, Конституциянинг 27-моддасини талқин қилишга зид келади, чунки бу нормада эркинлик ва дахлсизлик ягона ҳуқуқ сифатида тавсифланади.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, жинсий эркинлик ва жинсий дахлсизликни талқин қилишдаги асосий муаммо қонунчиликда ушбу тушунчалар таърифлари йўқлигидир. Бу тушунчалар алоҳида кўриб чиқилади, улар фақат жиноят ҳуқуқи фанида нисбатан чуқур шакллантирилган. Ушбу тушунчаларни аниқлаштириш жинсий эркинлик ва жинсий дахлсизлик нимани англатишини аниқ тушунишга, шунингдек, бу тушунчалар ўртасидаги аниқ фарқни аниқлашга имкон беради.

Номусга тегишнинг қўшимча объекти сифатида жабрланувчининг ёки унинг яқинларининг соғлиғи алоҳида кўриб чиқилиши мумкин.

Юқоридагиларга асосланиб, биз номусга тегишнинг умумий объекти инсон шахсияти, яъни жисмоний, психологик ва ижтимоий хусусиятлар йиғиндиси деган хулосага келдик. Махсус объект жинсий муносабатларнинг нормал ижтимоий таомилдир. Бу таомил остида жинсий эркинлик, жинсий ва бадан яхлитлиги ҳамда соғлиқ тушунилади. Асосий бевосита объект – бу жинсий эркинлик ва дахлсизликдир.

Шунингдек, биз жинсий эркинликни "жинсий ва қонуний етукликка эришган шахснинг мажбурлаш ёки зўравонликсиз мустақил равишда жинсий шерикни ва жинсий эҳтиёжлари ва истакларини қондириш воситаларини танлаш ҳуқуқи" деб тушуниш мақбуда деб ҳисоблаймиз. Бунда жинсий етукликка 16 ёшга тўлган ва уларга қарши қилинган ҳаракатларни аниқ тушунишга қодир бўлган шахслар эга ҳисобланади.

Кўплаб муаллифлар фикрларини таҳлил қилган ҳолда, биз жинсий дахлсизлик — бу ҳар қандай шахсни, жинси ва ёшидан қатъи назар, турли хил жинсий тажовузлардан ҳимоя қилишдир, деб ҳисоблаймиз. Жинсий эркинликдан фарқли ўлароқ, жинсий дахлсизликдан ёши ва жинсидан қатъи назар барча шахсларга тегишли.

Номусга тегишнинг қўшимча объекти соғлиқ бўлиб, у анатомик яхлитликни сақлаш ва инсоннинг барча ички органларининг нормал ишлаши, шунингдек, жинсий саломатлик, ўз жинсий хатти-ҳаракатларини бошқариш ва репродуктив функцияларни бажариш қобилияти сифатида тушунилади.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Красиков А. Н. Преступления против личности: учебное пособие для студентов учебных заведений юридического профиля. / А. Н. Красиков. — Саратов, 2018. С.6 (Krasikov A. N. Crimes against the person: a textbook for students of educational institutions specializing in law. - Saratov, 2018. Page 6)
2. Антонян Ю.М. Личность преступника. Криминологическое и психологическое исследование. М., 2010. С. 12. (Antonyan Yu. M. Personality of the criminal. Criminological and psychological study. Moscow, 2010. Page 12.)
3. Ключев А.А., Чепуров В.В. Спорные аспекты политики усиления ответственности за посягательства на половую неприкосновенность и половую свободу несовершеннолетних // Российский следователь. 2015. № 5. С. 26. (Klyuev A. A., Chepurov V. V. Controversial aspects of the policy of increasing liability for attacks on the sexual inviolability and sexual freedom of minors // Russian investigator. 2015. No. 5. Page 26.)
4. Декларация сексуальных прав [Электронный ресурс] : —Новосибирск, 2010-2019. — Режим доступа: <https://www.liveinternet.ru/users/jackcolt/post43803781> (дата обращения: 19.03.2019). (Declaration of sexual rights [Electronic resource]: - Novosibirsk, 2010-2019. - Access mode: <https://www.liveinternet.ru/users/jackcolt/post43803781> (accessed: 03/19/2019).)
5. Курс советского уголовного права. Т. 3. М., 1970. С. 622-625. (Course of Soviet Criminal Law. Vol. 3. Moscow, 1970. Pp. 622-625.)
6. Дурманов, Н.Д. Советский уголовный закон / Н.Д. Дурманов. – М.:Изд-во Моск. ун-та, 1967. – С.32. (Durmanov, N.D. Soviet Criminal Law / N.D. Durmanov. - Moscow: Moscow University Publishing House, 1967. - P. 32.)
7. Уголовное право. Общая часть / под ред. Б.В.Здравомыслова, Ю.А.Красикова, А.И.Парога. — М., 1994. - С.110. (Criminal Law. General Part / edited by B.V. Zdravomyslov, Yu.A. Krasikov, A.I. Parog. - Moscow, 1994. - P. 110.)
8. Общая часть уголовного права / под ред. Ю.И.Ляпунова. - М., 1998. - С.57. (General Part of Criminal Law / edited by Yu.I. Lyapunov. - Moscow, 1998. - P. 57.)
9. Уголовное право. Общая часть / отв. ред. И.Я.Козаченко, З.А.Незнамова. — М., 1997. — С.135.(Criminal Law. General Part / edited by I.Ya. Kozachenko, Z.A. Neznamov. - Moscow, 1997. - P. 135.)
10. Учебный комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. А.Э.Жалинский. — М., 2005. — С.396. (Textbook Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation / ed. A.E. Zhalinsky. — Moscow, 2005. — P. 396.)
11. Проблемы общей теории права и государства: учебник для вузов / под ред. В.С.Нерсесянца. — М., 2001. - С.366. (Problems of the General Theory of Law and State: textbook for universities / edited by V.S. Nersesyants. — Moscow, 2001. — P. 366.)

12. Иванов Н.Г. Уголовное право России. Общая и Особенная части: учебник для вузов / Н.Г.Иванов. — М., 2003. — С.479. (Ivanov, N.G. Criminal Law of Russia. General and Special Parts: textbook for universities / N.G. Ivanov. — Moscow, 2003. — P. 479.)
13. Российское уголовное право: курс лекций. Т.3. Преступления против личности / под ред. А.И.Коробеева. — Владивосток, 2000. - С.344-345. (Russian Criminal Law: Lecture Course. Vol. 3. Crimes against the Person / edited by A.I. Korobeev. — Vladivostok, 2000. — P. 344-345.)
14. Мельниченко, А.Б. Уголовное право: Особенная часть: учебник / А.Б.Мельниченко, М.А.Кочубей, С.Н.Радачинский. — Ростов-на-Дону, 2001. — С. 80. (Melnichenko, A.B. Criminal Law: Special Part: textbook / A.B. Melnichenko, M.A. Kochubey, S.N. Radachinsky. Rostov-on-Don, 2001, p. 80.)
15. Уголовное право. Особенная часть: учебник для вузов / отв. ред. И.Я.Козаченко, З.А.Незнамова, Г.П.Новоселов. — М., 1997. — С.121-122. (Criminal Law. Special Part: textbook for universities / edited by I.Ya. Kozachenko, Z.A. Neznamova, G.P. Novoselov. Moscow, 1997, pp. 121-122.)
16. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. А.А.Чекалин; под ред. В.Т.Томина, В.С.Устинова, В.В.Сверчкова. — М., 2002. — С.325. (Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation / edited by A.A. Chekalin; edited by V.T. Tomin, V.S. Ustinov, V.V. Sverchkov. Moscow, 2002, p. 325.)
17. Озова Н.А. Насильственные действия сексуального характера. М., 2016. С. 45 (Ozova N.A. Violent acts of a sexual nature. M., 2016. Page 45)
18. Курс уголовного права. Т. 3: Особенная часть / Под ред. Г.Н. Борзенкова, В.С. Комиссарова. - М., 2002. (Course of Criminal Law. Volume 3: Special Part / Ed. by G. N. Borzenkov, V. S. Komissarov. - M., 2002.)
19. Российское уголовное право: В 2-х т. Т. 2. Особенная часть / под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рапога. М., 2003. С. 114 (Russian Criminal Law: In 2 Volumes. Volume 2. Special Part / Ed. by L. V. Inogamova-Khegay, V. S. Komissarov, A. I. Raroga. M., 2003. Page 114)
20. Э.Э. Исмаилов. Некоторые вопросы по определению объекта изнасилования // <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-voprosy-po-opredeleniyu-obekta-iznasilovaniya> (E. E. Ismailov. Some Issues on Defining the Object of Rape)
21. Изотов Н. Н., Кибальник А. Г., Соломоненко И. Г. Уголовная ответственность за насильственные действия сексуального характера. Ставрополь, 2000. С. 36. (Izotov N. N., Kibalnik A. G., Solomonenko I. G. Criminal Liability for Violent Acts of a Sexual Nature. Stavropol, 2000. Page 36.)
22. Смирнов С., Толмачев А. Уголовное право. Особенная часть (курс лекций). М., 2000. С. 32. (Smirnov S., Tolmachev A. Criminal Law. Special Part (lecture course). Moscow, 2000. Page 32.)